

BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL IQTISODIYOTNING ROLI

THE ROLE OF THE GREEN ECONOMY IN SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Turayev Sobir Jo'raqobilovich,
TDIU, "Fundamental iqtisodiyot"
fakulteti assistenti

Annotatsiya: Iqtisodiy tanazzul sabablari va oqibatlari tahlili va kelajakda kutilayotgan global iqtisodiy-ekologik muammolar ko'plab davlatlarni vaziyatni to'g'irlash uchun choralar ko'rishga undadi. Ularning aksariyati ishlab chiqarish, iste'mol va ekologik toza investitsiyalardagi tarkibiy o'zgarishlarga qaratilgan. Shu bilan birga, "past uglerodli iqtisodiyot" va "yashil iqtisodiyot" tushunchalari muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu maqolaning maqsadi – barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlagan holda yashil iqtisodiyotga o'tish yo'lidagi asosiy muammolar, imkoniyatlar, strategiyalar hamda davlatning rolini yashil iqtisodiyot uchun sharoit yaratish nuqtai nazaridan namoyish etish.

Аннотация: Анализ причин и последствий экономического спада и предстоящих глобальных экономических и экологических проблем побудил многие страны предпринять шаги по исправлению ситуации. Большинство из них были сосредоточены на структурных изменениях в производстве, потреблении и экологически безопасных инвестициях. Однако концепции «низкоуглеродной экономики» и «зеленой экономики» приобрели значение. Цель данной статьи - представить основные вызовы, возможности, стратегии и роль государства в переходе к зеленой экономике с точки зрения создания условий для зеленой экономики при обеспечении устойчивого экономического роста.

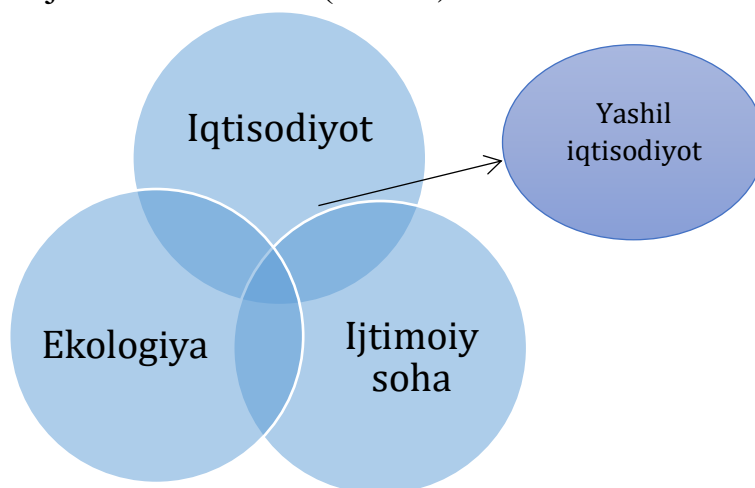
Annotation: The analysis of the causes and consequences of the economic downturn and the forthcoming global economic and environmental challenges have prompted many countries to take steps to rectify the situation. Most of them focused on structural changes in production, consumption and environmentally friendly investments. However, the concepts of "low carbon economy" and "green economy" have gained importance. The purpose of this article is to present the main challenges, opportunities, strategies and the role of the state in the transition to a green economy in terms of creating conditions for a green economy while ensuring sustainable economic growth.

Kalit so'zlar: barqaror rivojlanish; atrof-muhit; davlat; yashil iqtisodiyot; energiya

Kirish.

Barqaror rivojlanishga erishish - bu yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi. Bunga erishish uchun iqtisodiy siyosatning maxsus o'lchovlari ishlab chiqilishi va amalga

oshirish uchun to'g'ri siyosati bo'lishi kerak. Iqtisodiy siyosatni qayta ishlab chiqish global iqlim va ekologik muammolarga yechim topishdan iborat bo'lib, u investitsiya va iqtisodiy siyosat qarorlarining ulkan ma'lumotlarini talab qiladi. Yashil iqtisodiyotga o'tish davrida dastlab yuzaga keladigan salbiy oqibatlarni yengib o'tishga to'g'ri keladi. Barqaror iqtisodiyotga erishish uchun iqtisodiy o'sish bilan birga ijtimoiy va ekologik o'sish ham bir vaqtda mavjud bo'lishi kerak (1-rasm).

1-rasm. Barqaror rivojlanish konsepsiyasidagi iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik

Iqtisodiyotda energiya samaradorligining past darajasi, tabiiy resurslardan nooqilona foydalanish, texnologiyalar yangilanishining sustligi, “yashil iqtisodiyot”ni rivojlantirish uchun innovatsion yechimlarni joriy etishda kichik biznes ishtirokining yetarli emasligi mamlakatni barqaror rivojlantirish sohasidagi ustuvor milliy maqsadlar va vazifalarga erishishga to'sqinlik qilmoqda.

Uzoq muddatli strategiyaning mavjud emasligi “yashil” texnologiyalarni joriy etish va “yashil iqtisodiyot”ga o'tish bo'yicha tizimli choralar ko'rishni ta'minlashga imkon bermayapti.

Hozirgi kunda Mamlakatimiz yashil iqtisodiyot va yashil o'sish indeklari bo'yicha xalqoro reytinglardagi o'rni mavjud emas. Buning asosiy sababi hozirgacha mamlakatimizda yashil o'sish va yashil iqtisodiyot bo'yicha ko'rsatkichlarni aniqlash mexenizmining yo'qligi va ushbu reytinglarni yurituvchi xalqoro reyting agentliklar bilan hamkorliklar yo'ga qo'yilmaganligidir. Shu nuqtai nazardan kelib chiqib 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni izchil amalga oshirish, shuningdek, Parij bitimi [2] majburiyatlari bajarilishini ta'minlash maqsadida 2019 - 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida qarori tasdiqlandi [1]. Ushbu qarorning qabul qilinishi yashil iqtisodiyotga o'tishning tashkiliy-huquqiy asoslarini ishlab chiqishdagi dastlabki qadam hisoblanadi. Keyingi qadamlarda yashil iqtisodiyotga o'tishda xalqaro tashkilotlar bilan hamkotlikni yo'lga qo'yish hamda bu boradagi ichki huquqiy normalarni xalqaro normalarga moslashtirish lozim bo'ladi.

I. Muammolar va qiyinchiliklar

Kelajak avlod uchun iqtisodiy qarorlar qabul qilinishi mumkin bo'lgan diskont stavkasini hal qilish qiyin. Xuddi shu tarzda kelajak uchun investitsiya tikish to'g'risida qaror qabul qilish oson emas. Atrof-muhitning buzilishi ekspluatatsiyalar yig'indisi natijasidir va har bir ekspluatatsiya bo'yicha atrof-muhitning buzilishini miqdoriy aniqlash mumkin emas. Shunday qilib, yashil iqtisodiyot siyosatning ancha mavhumligi yashil iqtisodiy siyosat siyosatchilariga jiddiy qiyinchiliklar tug'diradi. Yashil o'sish va yashil iqtisodiyot masalalari bo'yicha faoliyat yuritadigan xalqaro tashkilotlar o'zlarining ta'riflarini yaratdilar [3] (1-jadval).

Tashkilot	Xususiyatlari va ta'riflari
Yangi global yashil kelishuv (Global Green New Deal) 2009	Iqtisodiy inqiroz iqtisodiyotni yashil tarmoqlar, yashil infratuzilma va yashil ish o'rinlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan rag'batlantirishdan iborat global yashil yangi bitimni joriy etish imkoniyatini beradi. Ko'klamzorlashtirish infratuzilmasi - bu ishbilarmonlik faoliyatini o'zgartirish jarayoni bo'lib, u zararli gazlar chiqindilarini kamaytirish va resurslarni sarfini kamaytirish, kamroq chiqindilarni ishlab chiqarish va bir vaqtning o'zida ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish, tabiiy, inson va iqtisodiy kapitalning qaytarilishini ta'minlaydi.
OECD 2010	"Yashil o'sish" bir vaqtning o'zida atrof-muhitning tanazzulga uchrashi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi va tabiiy resurslardan noo'rin foydalanishning oldini olgan holda iqtisodiy o'sish va rivojlanishga intilishni anglatadi. "Yashil o'sish" - bu biznes faoliyati ta'sirini atrof-muhit faoliyati ta'siridan ajratish, shuningdek, iqtisodiy o'sishning harakatlantiruvchi kuchi sifatida atrof-muhitga sarmoyalarga intilishni anglatadi.
Jahon banki 2012	Yashil o'sish - bu toza manbalardan foydalanish, ya'ni ifloslanishni va atrof-muhitning buzilishini kamaytirish, tabiiy xavflarga chidamli va boshqa ofatlarning oldini olish uchun atrof-muhitni boshqarish usullaridan samarali foydalanish.
Global Yashil O'sish Instituti 2012	Yashil o'sish - bu iqtisodiy o'sishni ta'minlaydigan va shu bilan birga iqlim va ekologik barqarorlikni ta'minlaydigan yangi inqilobiy rivojlanish paradigmasi. U qashshoqlikni kamaytirish, ish o'rinlarini yaratish, ijtimoiy integratsiya va ekotizimlarning barqarorligini ta'minlash, iqlim o'zgarishini yumshatish, biologik xilma-xillikni qo'llab-quvvatlash, toza energiya va suvdan foydalanish imkoniyatini ta'minlashga qaratilgan.
UNEP 2011	Yashil iqtisodiyot bu odamlarning farovonligi va ijtimoiy tengligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan, shu bilan birga ekologik xavf va tabiiy resurslarni iste'mol qilishni kamaytiradigan iqtisodiyotdir.
Evropa atrof-muhit agentligi 2012	Yashil iqtisodiyot - bu ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy siyosat va innovatsiyalar jamiyatlarni resurslardan samarali foydalanishda qo'llab-quvvatlaydigan, shu bilan birga inson farovonligini oshiradigan, ijtimoiy integratsiyani ta'kidlaydigan va Yerdagi hayotni ta'minlaydigan tabiiy tizimlarni himoya qiladigan iqtisodiyotdir.

Yashil iqtisodiyotga o'tish bilan bog'liq bir nechta xavflar mavjud:

-ulardan biri iqtisodiy o'sish va atrof-muhit o'rtasidagi nomutanosiblikdir. Ushbu siyosatni amalga oshirish yashil iqtisodiyotga o'tishning turli bosqichlarida turlicha bo'lishi mumkin. Rivojlanishning o'lchovlari iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik bo'lib, ular avlodlararo tenglikni ta'minlashga yo'naltirilgan.

-hech bir xalq qashshoqlikni yo'q qilish yo'lida atrof-muhitni himoya qilmaydi.

-yashil iqtisodiyot iqtisodiyot tarmoqlari bilan alohida munosabotga kirishganligi uchun turli tarmoqlarda turlicha natijalarga olib keladi.

-umumiy, ammo tabaqalashtirilgan javobgarlik printsipi amalda yashil iqtisodiyotni joriy etishda qo'shimcha muammolarni keltirib chiqaradi.

-rivojlanayotgan mamlakatlarga yashil iqtisodiyot siyosatini amalga oshirish uchun qo'yiladigan shart-sharoitlar milliy ustuvorliklarni amalga oshirishda to'siq bo'lib qolmoqda.

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda korruptsiya eng jiddiy muammo hisoblanadi. Rejadagi xarajatlarga sarflangan mablag 'hech qachon loyihaga etib bormaydi, lekin korruptsiya tufayli tranzit paytida yo'qoladi. Shuning uchun ular investitsiyalar uchun uzoq muddatli kapitalga ega emaslar. Bunday holatda xalqaro moliya sarmoyalarning yakuniy va yagona manbai hisoblanadi.

Rivojlanayotgan davlatlar o'nlab yillar davomida qarzdorliklarga ega. Rivojlanayotgan mamlakatlarning aksariyati to'lov balansi muammosidan aziyat chekmoqda. Ular doimo noqulay savdo balansiga ega. Eksport turlari asosan emas, balki asosan tabiiy resurslar va an'anaviy mahsulotlardir. Rivojlanayotgan mamlakatlarda qashshoqlik, to'yib ovqatlanmaslik, o'lim darajasi yuqori, yomon sanitariya, infratuzilmaning yo'qligi, ichimlik suvi etishmasligi, qishloq xo'jaligida etishtirishning an'anaviy usullari, ishsizlik, yomon tibbiy muassasalar, transportning yomonligi, elektr quvvati etishmasligi va boshqalar kabi o'z muammolari mavjud. Shunday qilib, ular ushbu muammolarni bartaraf etish uchun muhimroq vazifalarni yuklaydilar.

Rivojlangan mamlakatlar rivojlanayotgan davlatlardan farqli o'laroq yashil iqtisodiyot uchun zarur bo'lga yangi texnologiyalarning asosiy qismiga intellektual mulk sifatida egalik qiladilar. Bundan kelib chiqadiki, global texnologiyalarni dunyo davlatlarining yashil iqtisodiy siyosatiga qo'shilishida muammolar mavjud. Texnologik nomutanosibliklar rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o'rtasidagi integratsiyalashuvni qiyinlashtiradi. Moliyalashtirish yana bir jiddiy muammo sanaladi. Yashil iqtisodiyotga yo'naltirilgan uzoq muddatli investitsiyalar davlat sektori yoki davlat mablag'lari orqali moliyalashtirish bilan cheklanadi.

II. Davlatning roli

Bir necha o'n yilliklar davomida neoliberal doktrinaning hukmronligi hamda davlatning iqtisodiyotdagi rolini pasayishini qo'llab-quvvatlanishi natijasida 2008-2010 yillardagi inqiroz uning taxminlarining zaif tomonlarini ochib berdi. Inqiroz manbalari ham doktrin tushunchada, ham iqtisodiyotning tuzilishida aks etadi. Professor Grzegorz V. Kolodkoning so'zlariga ko'ra, "faqat bozorning ko'rinmas qo'li va ko'rinadigan davlat rahbari bilan aqlli sinergiya kuchigina uzoq iqtisodiy yutuqlarga imkoniyat yaratadi" [4]. Erkin bozorning quyidagi sohalardagi kamchiliklarini to'g'irlashda davlat muhim rol o'ynaydi:

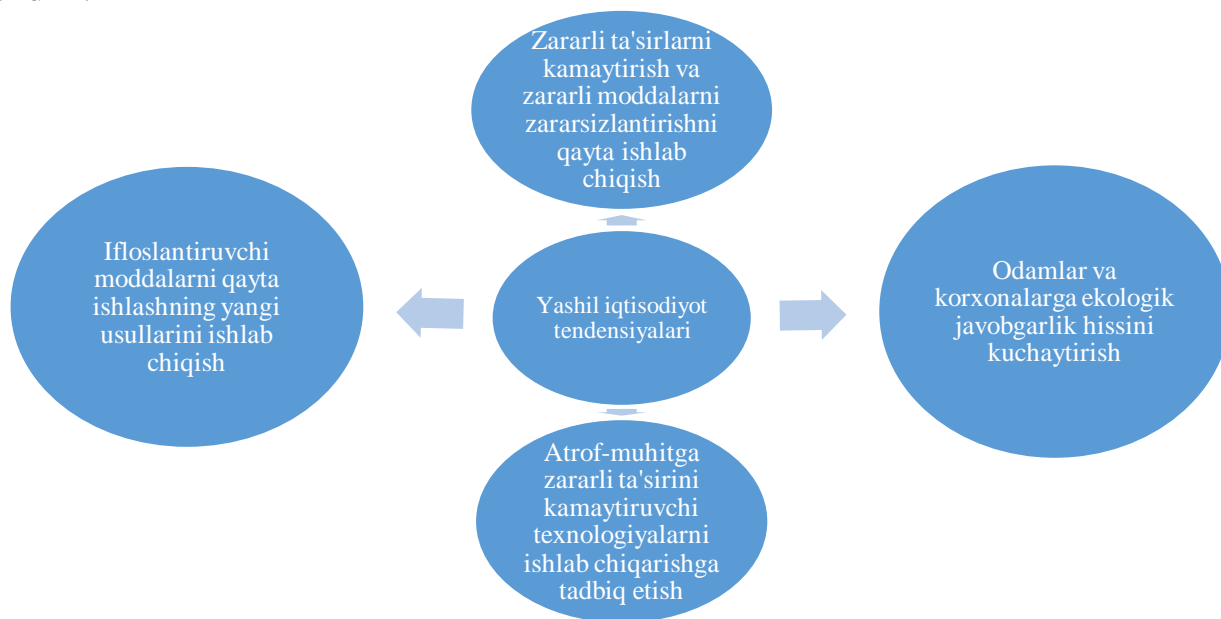
- ijtimoiy samaradorlikni oshirish, iqtisodiyot samaradorligini oshirish;
- ijtimoiy mahsulotni taqsimlashda haddan tashqari tengsizlikni cheklash,
- iqtisodiyotni barqarorlashtirish.

Tsaja va Bekla [5] ham quyidagilarni ta'kidlaydilar:

- iqtisodiyotni tartibga solish zarurati,
- raqobatda bozor muvaffaqiyatsizliklari mavjudligi,
- tashqi ta'sirlarning mavjudligi.

Ularning ba'zilar 2008-2010 yillardagi iqtisodiy inqiroz, ayniqsa bank va moliya sohasidagi inqiroz tufayli aniqlandi. Inqiroz moliya tizimining o'z jonli ravishda yashashiga rozilik berishidan kelib chiqdi; bu ushbu sohadagi innovatsiyalarning cheklangan qoidalarida aks etgan.

Davlat fuqarolar uchun tegishli yashash sharoitlarini ta'minlashga majburdir. Bu nafaqat ish va uy-joy imkoniyatlarini, balki atrof-muhit sifatini ham anglatadi. Buning sababi, ushbu elementlarga nisbatan jamoatchilik xavotiri orqali amalga oshirilishi kerak, chunki korxonalar faoliyati cheklanmagan bo'lishi mumkin bo'lgan foyda olishga, xususan tabiiy resurslardan foydalanishga qaratilgan. Ushbu printsiptni ratsionalizatsiya qilish kerak. Shu bilan birga boshqalar qatorida, barqaror rivojlanish zarurligini ta'kidlaydigan sabab, "kelajak avlodlarning o'z ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga ziyon etkazmasdan hozirgi zamon talablariga javob beradigan rivojlanishga erishishdir".

2 rasm. Yashil iqtisodiyot tendensiyalari.

Davlat boshqa o'yinchilar va institutlarning faoliyatini tartibga soluvchi eng yirik iqtisodiy sub'ekt ekanligi haqidagi umumiy fikr ham ahamiyatlidir. Ushbu xulosa boshqasiga to'g'ri keladi: "Bizga davlatning ratsionalizm roli va davlat sektorining tegishli doirasi natijasida kelib chiqadigan iqtisodiy erkinlik printsiplari bilan aqlli kombinatsiya kerak".

Shuni ta'kidlash kerakki, globallashtirish natijasida yangi tahdidlar paydo bo'ldi, ular qamrov doirasi jihatidan davlatning faol rolini talab qiladi:

- ekologik xavf, masalan. qirg'in va atrof-muhitning ifloslanishi, iqlim o'zgarishi;
- iqtisodiy tavakkalchilik;

- ijtimoiy xavf - ishsizlik, qashshoqlik va ochlikning ko'payishi.

Ba'zi sohalarda iqtisodiy aloqalarni baynalmilallashtirish va savdo-sotiqni erkinlashtirish tufayli davlatning roli chetga surilgan. Boshqa tomondan, ular ko'plab salbiy ta'sirlarni keltirib chiqaradi va ularning cheklanishi faqat davlatlarning hamkorligi tufayli mumkin. Bu, ayniqsa atrof-muhitga tegishli.

Hozirgi vaqtda yashil iqtisodiyot an'anaviy energiya manbalaridan olinadigan energiya iste'molini kamaytirish, energiya va resurslardan foydalanish samaradorligi va qayta tiklanadigan manbalardan olinadigan energiya ulushning o'sishi bilan belgilanadi. Ushbu kontsepsiya asosan 2008 va 2009 yillarda turli xil dasturlar, ma'ruzalar va deklaratsiyalar orqali, jumladan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP) va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan. UNEP tomonidan belgilangan ish ta'rifiga ko'ra, yashil iqtisodiyot inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilaydi, shu bilan birga ekologik xavflarni va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytiradi. Sodda qilib aytganda yashil iqtisodiyotni energiya ishlab chiqarishda uglerodli birikmalardan kam foydalanish va resurslardan tejamli foydalanishga qaratilgan ijtimoiy iqtisodiyot deb hisoblash mumkin.

Yashil iqtisodiyotni yaratish maqsad quyidagilardir:

- energiya va xomashyo samaradorligini oshirish;
- issiqxona gazlarini kamaytirish (ayniqsa karbonat angidrid);
- ishlab chiqarish jarayonlari natijasida ifloslanish darajasini pasaytirish;
- energiya xavfsizligini oshirish;
- innovatsion salohiyatni safarbar qilish;
- yangi raqobatdosh ustunliklarga ega bo'lish.

Ushbu maqsadlarni amalga oshirish toza va samarali texnologiyalarni rivojlantirish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni ko'paytirish va atrof muhitga zarar etkazmaydigan transport tizimlarini rivojlantirish orqali global talabni keltirib chiqaradigan va ish o'rinlarini yaratadigan yashil sanoat inqilobining amalga oshirilishi bilan bog'liq (va boshqalar)[5].

Shu ma'noda, yashil iqtisodiyot quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- yashil mahsulotlar va xizmatlar;
- yashil investitsiyalar;
- iqtisodiyotning yashil tarmoqlari;
- yashil davlat xaridlari;
- yashil soliq islohoti;
- yashil ish o'rinlari.

Birinchi guruh - bu butun hayot davomida atrof-muhitga cheklangan ta'sir ko'rsatadigan mahsulotlar. Yashil investitsiyalar o'zlarining energiya ehtiyojlarini qondiradigan inshootlar, shuningdek, xom ashyo va energiyadan samarali foydalanadigan mashinalar yoki moslamalar bilan bog'liq. Shu bilan birga tabiiy kapital, barqaror qishloq xo'jaligi, inson kapitali, infratuzilma va innovatsiyalarga sarmoya kiritishga asosiy e'tibor qaratiladi. Yashil soliq siyosatini yuritish orqali, ya'ni, soliq stavkalari va soliqlardan ozod qilishning tegishli tuzilishi orqali ekologik salbiy ta'sirlarni kamaytirishga yordam berishi mumkin. Xalqaro Mehnat Tashkilotining

ma'lumotlariga ko'ra, yashil ish o'rinlari yaratishning asosiy maqsadi va yo'nalishlari quyidagilar[6]:

- energiya va tabiiy resurslar iste'molini kamaytirishga hissa qo'shish;
- issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish,
- chiqindilar va ifloslanish miqdorini kamaytirish,
- ekotizimlarni muhofaza qilishni rivojlantirish va ularning asl holatini tiklash.

Yashil iqtisodiyotning o'ziga xos elementlarining muvaffaqiyati ularning ishtirokchilarining uchta guruhi, ya'ni davlatlar, korxonalar va jamiyatlarning ishtirokiga bog'liq. Iqtisodiy siyosatni shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan vositalar va vositalar tufayli birinchilardan ayniqsa muhim rol o'ynaydi. Tizimli yondashuvni talab qiladigan yashil iqtisodiyot holatiga erishish jarayoni ham muhim ahamiyatga ega.

III. Strategiyalar

Evropaning aksariyat mamlakatlari barqaror rivojlanish printsiplining ayrim elementlarini rejalashtirish echimlari nuqtai nazaridan ham, amaliy jihatdan ham amalga oshirdilar. Biroq, inqirozdan keyin yashil rivojlanish siyosati uchun vositalar to'plami taklif qilindi. U xalqaro tashkilotlar tomonidan ilgari surilgan to'rtta siyosat vositalarini o'z ichiga olgan bosqichma-bosqich qo'llanmani o'z ichiga oladi [7]:

- rag'batlantirish;
- ifloslanish va tabiiy resurslardan foydalanishni to'lash vositalari, narx siyosatini to'ldiruvchi vositalar, inklyuzivlikni rivojlantirish vositalari;
- dizayn - noaniqlikni boshqarish vositalari;
- moliya - moliyalashtirish va investitsiya vositalari;
- Monitor - monitoring vositalari.

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda iqtisodiyotni yanada ekologik va ijtimoiy jihatdan qamrab oladigan darajada tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishga qaratiladi. Buning natijasida kelajakda inqirozni oldini olishga qaratilgan asosiy yo'nalishlar quyidagilar:

- kelajakda shunga o'xshash hodisalar ehtimolini kamaytirish;
- energetik inqiroz yoki iqlim o'zgarishi kabi kelgusi muammolarni hal qilish;
- iqtisodiy rivojlanishning yangi imkoniyatlarini yaratish;
- toza texnologiyalar bilan bog'liq bo'lgan innovatsion salohiyatni rivojlantirish;
- tabiiy resurslarga, xom neftga va tabiiy gazga bo'lgan ishonchni kamaytirish jumladan;
- ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirish;
- yangi ish o'rinlarini yaratish;

To'g'ridan-to'g'ri xarajatlar energiya samaradorligi, havo va suv ifloslanishini kamaytirish, elektr tarmoqlarini modernizatsiya qilish, karbonat anhidrid chiqindilarini kamaytirish, transport, tadqiqot va innovatsiyalar va qayta tiklanadigan energiya manbalariga sarflanadi. Ko'rsatilgan mablag'lar davlat idoralari, davlat hokimiyati organlari va ilmiy muassasalar va kompaniyalarga kreditlar, kafolatlar va grantlar shaklida o'tkaziladi.

Bundan tashqari yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda hukumat tomonidan amalga oshirilishi lozim bo'lgan atrof-muhit bilan bog'liq ba'zi maqsadlar belgilab quyiladi:

- yoqilg'i sarfini qisqartirish,
- iqtisodiyotda suv iste'molining kamayishi,
- qayta ishlangan chiqindilar miqdorini oshirish,
- muvozanatli va barqaror rivojlanish talablariga javob beradigan davlat shartnomalari ulushini oshirish. Shu bilan birga, turar-joy binolarida energiya samaradorligi va qayta tiklanadigan energetikaga investitsiyalarni qilish [8].

Boshqa bir dalil odamlarni atrof-muhitni muhofaza qilishga undashga ishora qilmoqda. Buning uchun boshlang'ich maktab boshidanoq ta'lim zarur. "Shaxslar o'rganishga, odatlarini o'zgartirishga tayyor bo'lishi kerak".

Bundan tashqari, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Osiyo va Tinch okeani uchun iqtisodiy va ijtimoiy komissiyasi (UNESCAP) iqtisodiy rag'batlantirish tizimini isloh qilish, barqaror infratuzilma investitsiyalarini jalb qilish va tabiiy kapitalga investitsiyalarni jalb qilishni osonlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Jahon banki yashil o'sish siyosatini uchta keng toifaga ajratdi: "narxlarni to'g'ri olish" siyosati; "narxlarni to'ldirish yoki almashtirish" siyosati, bu erda bozor signallari kerakli o'zgarishlarni amalga oshirishda ishonib bo'lmaydi; va "faol" siyosat, masalan, innovatsiya yoki sanoat siyosati[9].

Xalqaro darajada yashil o'sish bo'yicha kelishuvga erishish ham muhimdir. Yashil o'sishni energiya samaradorligi va uglerod chiqindilarini kamaytirishga qaratilgan texnologiyalarni rivojlantirishga asoslangan "yashil investitsiyalar" aniqlaydi. Iqlim o'zgarishi bo'yicha yanada samarali siyosatni yaratish juda muhimdir. Biroq, shu bilan birga, ekologik texnologiyalarni ishlab chiqarish va sotishda, ayniqsa qayta tiklanadigan energiya bilan bog'liq bo'lgan "yashil poyga" ga e'tibor qaratish lozim. Ushbu musobaqada asosiy ishtirokchilar AQSh, Xitoy va Germaniya. Ayniqsa, ikkinchisi shamol energiyasining yuqori darajada o'sishi bilan ajralib turadi.

- ilmiy-tadqiqot ishlari orqali tanlangan ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirishni jadallashtirish;

- foyda olish uchun zamonaviy, ammo qimmat mahsulotlarni bozorga chiqarishni tezlashtirish;

- yashil sektor kompaniyalarini yaratish;

- xalqaro shartnomalarga javob berish shakli bo'lishi.

Rio + 20 deklaratsiyasida yashil iqtisodiyotni davlat siyosati bilan amalga oshirish kerakligi ta'kidlangan. Har bir davlatga milliy barqaror rivojlanish rejalari, strategiyalari va ustuvorliklariga muvofiq tegishli yondashuvni tanlashga ruxsat beriladi, bunda quyidagilar bo'lishi kerak[10]:

- har bir mamlakatning tabiiy boyliklari ustidan milliy suverenitetiga hurmat. Barqaror rivojlanishning uch o'lchovi bo'yicha har bir mamlakatning milliy sharoitlari, maqsadlari, vazifalari, ustuvorliklari va siyosat maydoni hisobga olinishi kerak.

- hukumatning etakchi roli va barcha manfaatdor tomonlar, shu jumladan fuqarolik jamiyati ishtirokida atrof-muhitni va barcha darajadagi yaxshi ishlaydigan institutlarni qo'llab-quvvatlash;

- barqaror iste'mol va ishlab chiqarish uslublarini targ'ib qilish;

- qashshoqlik va tengsizlikni engish uchun inklyuziv, teng rivojlanish yondashuvlariga intilish uchun doimiy harakatlar;

Yashil iqtisodiyotni joriy etishning asosiy to'siqlariga ekologik toza investitsiyalar uchun qisqa muddatli xarajatlar va uzoq muddatli istiqbolda erishilgan iqtisodiy va ijtimoiy imtiyozlar o'rtasidagi farqni bartaraf etish kiradi. Shu nuqtai nazardan, davlat kompaniyalarni va jamoatchilik fikrini hozirdanoq uzoq muddatli istiqbolda kerakli natijalarga olib keladigan xarajatlarni sarflab, kuch sarflashga ishonirish uchun choralar ko'rishi kerak. Boshqa muammolar qatoriga iqtisodiyotning an'anaviy, ekologik zararli tarmoqlarida ishsizlikning doimiy ravishda ko'payib borishi, ayrim mamlakatlarda, xususan, energetika sohasidagi o'zgarishlarni kiritish xarajatlari haqida tashvish tushishi mumkin. ko'mirga asoslangan. Issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish bo'yicha global kelishuvdagi muammoni ham aytib o'tish lozim.

Xulosa

Yashil iqtisodiyot rivojlanishining ma'lum shartlar mavjud. Milliy iqtisodiy siyosat doimiy ravishda shakllantirilishi va amaldagi ijrosi to'liq ta'minlanishi kerak. Agar kutilmagan iqtisodiy inqiroz yoki milliy inqiroz yuzaga kelsa, bu zarar yashil iqtisodiyot natijasidir, chunki foyda uzoq muddatda ko'rinadi. Natijada qisqa muddatli daromad bo'lmaganligi sababli ustuvor yo'nalish yashil iqtisodiyotdan real iqtisodiyotga o'tadi. Rivojlanishning yangi yo'nalishi bilan yashil iqtisodiyotni aniqlash mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, bu sohada, asosan, iqtisodiy inqiroz oqibatlarini bartaraf etish uchun kiritilgan inqirozga qarshi dasturlar natijasida juda ko'p ishlar qilingan. Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda davlatning o'rni uning ekologik echimlar sohasidagi talab va taklifni shakllantirish uchun zarur bo'lgan islohotlarni ishlab chiqish nuqtai nazaridan juda muhimdir. Iste'molchilar ham, ishlab chiqaruvchilar ham yashil texnologiyalar, qayta tiklanadigan manbalardan olinadigan energiya va yashil mahsulotlar narxi yuqori bo'lganligi sababli qo'llab-quvvatlashni talab qilmoqdalar. Shu bilan birga, bunday tovarlarning narxini pasaytirishga qaratilgan tadqiqot va innovatsiyalarni moliyalashtirish zarur. Yashil iqtisodiyotning kelajagi, shuningdek, global iqlim o'zgarishi va davlatlar hamkorligiga, ular bilan ishlash yo'llariga ham bog'liq.

Kelajak avlodning farovonligi ta'minlash uchun yashil iqtisodiyotga o'tish eng maqbul yo'l hisoblanadi. Chunki hozirgi kunda yashil iqtisodiyotga yo'naltiriladigan investitsiyalar va sarmoyalar ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik tomondan qisqa muddatli daromad keltirmasada, ushbu daromadlarning davomiyligi juda uzoqdir.

References:

1. O'zbekiston respublikasi prezidentining 2019 — 2030-yillar davrida o'zbekiston respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida qarori, 2019.
2. Paris agreement, United Nations, 2015.
3. Ryszawska B., (2015), Green Economy Indicators, [in:] Burchard-Dziubińska M. (ed.), Towards a green economy. From ideas to practice, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Lodz,
4. p. 31–52. Kolodko G. W. (2010) Neoliberalism and the systemic crisis of the global economy. In Kolodko G. W. (ed.) Globalization, Crisis and What Next ?, Warsaw: Poltext. A Green New Deal. Joined-up policies to solve the triple crunch of the credit crisis, climate change and high oil prices, 2008, (02.07.2014).

5. Czaja S., Becla A. (2012). Disputes over the role of the state in the economy in modern economic theory. In *The challenges of modern economics. selected problems.*, Warsaw: Difin.
6. Szyja P. (2011) The role of "green" investments in anti-crisis packages in the United States and the European Union. *Economics and Environment*, 1 (39), p 72.
7. Szyja P. (2013) Creating green jobs in situation of real economy crises. In Partycki S. (Ed.) *Theories of crisis*. Lublin: KUL, p 199.
8. A Toolkit of Policy Options to Support Inclusive Green Growth. Submission to the G20 Development Working Group by the AfDB, the OECD, the UN and the World Bank, 2012, p 17.
9. Kink M., Reinumägi S.(2011) Skills in the green economy. *Vocational Education: Research and Reality*, Issue 20, p 183.
10. World Bank (2011) From Growth to Green Growth. *Policy Working Research Paper* , 5872, p 23.
11. Report of the United Nations Conference of Sustainable Development, Rio de Janeiro 20-22 June 2012, A/CONF.216/16, New York 2012, p 11.